

UNIVERZITET U BEOGRADU
SAOBRAĆAJNI FAKULTET

**Milorad KILIBARDA • Milan ANDREJIĆ
Vukašin PAJIĆ**

ŠPEDICIJA I MEĐUNARODNA LOGISTIKA

BEOGRAD
2023.

Milorad Kilibarda, Milan Andrejić i Vukašin Pajić,
ŠPEDICIJA I MEĐUNARODNA LOGISTIKA
I izdanje

Recenzenti: dr Slobodan Zečević
dr Đurđica Stojanović
Za izdavača: dr Nebojša Bojović, dekan
Glavni i odgovorni urednik: dr Marijana Petrović
Tehnički urednik: Predrag Knežević
Korice: Branka Mrđen
Ilustracije na koricama: www.freepik.com (premium)
Izdavač: Univerzitet u Beogradu – Saobraćajni fakultet,
Vojvode Stepe 305; telefon: 011 3976 017;
faks: 011 3096 704; http://www.sf.bg.ac.rs
Priprema: Izdavačka delatnost Saobraćajnog fakulteta;
telefon: 011 3091 344; idsf@sf.bg.ac.rs;
(skriptarnica) sfknjige@sf.bg.ac.rs
Štampa: Birograf Comp d.o.o Beograd,
Atanasija Pulje 22, 11080 Zemun,
telefon: 30750–55; faks: 2194–752,
office@birograf.rs; http://www.birograf.rs
Tiraž: 300 primeraka
ISBN 978-86-7395-470-7

Na osnovu odluke Uređivačkog odbora Saobraćajnog fakulteta Univerziteta u Beogradu broj 209/2 od 9. februara 2023. godine, odobrava se za upotrebu u nastavi na osnovnim studijama kao osnovni udžbenik za predmet „Špedicija i međunarodna logistika” (trenutno „Špedicija i agencijsko poslovanje”) i kao pomoćni udžbenik za predmet „Praktikum iz špedicije”.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

656.07(075.8)
656.96(075.8)

КИЛИБАРДА, Милорад, 1962-

Špedicija i međunarodna logistika / Milorad Kilibarda, Milan Andrejić, Vukašin Pajić. - 1. izd. - Beograd : Univerzitet, Saobraćajni fakultet, 2023 (Zemun : Birograf Comp). - 439 str. : ilustr. ; 24 cm

Slike autora. - Tiraž 300. - O autorima: str. 437-439. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija: str. 425-436.

ISBN 978-86-7395-470-7

1. Андрејић, Милан, 1983- [аутор] 2. Пајић, Вукашин, 1994- [аутор]
а) Транспортни системи -- Логистика б) Међународна шпедиција

COBISS.SR-ID 118768393

Izdavač zadržava sva prava. Reprodukција pojedinih delova ili celine ove publikacije nije dozvoljena.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	9
1. GLOBALNI LANCI SNABDEVANJA, MEĐUNARODNA LOGISTIKA I ŠPEDICIJA	11
1.1. Globalni lanci snabdevanja	11
1.2. Međunarodna logistika	13
1.2.1. Zahtevi u međunarodnoj logistici	15
1.2.2. Specifičnosti međunarodne logistike	16
1.3. Međunarodna špedicija i agenti u transportu	18
1.3.1. Osnovni poslovi špedicije	20
1.3.2. Struktura agencijskih poslova u transportu	22
1.4. Logistički provajderi	23
1.5. Ugovorna logistika i logističko partnerstvo	26
2. OBELEŽJA ŠPEDITERSKE DELATNOSTI	29
2.1. Nastanak i razvoj špediterske delatnosti	30
2.2. Privredno pravni položaj špedicije	32
2.2.1. Špedicija u međunarodnom pravnom sistemu	32
2.2.2. Položaj špedicije u našem pravnom sistemu	33
2.2.3. Ugovor o špediciji	34
2.3. FIATA savez i špediterska udruženja	36
2.4. Vrste špediterskih kompanija	38
2.5. Organizacija špediterskih kompanija	39
3. MEĐUNARODNA TRGOVINA I USLOVI ISPORUKE	43
3.1. Međunarodni uslovi isporuke Incoterms 2020	43

3.1.1. Ciljevi i svrha Incoterms-a.....	43
3.1.2. Razvoj Incoterms pravila isporuke	44
3.1.3. Područja primene Incoterms-a	45
3.1.4. Incoterms 2020.....	46
3.1.5. Uticaj Incoterms-a na međunarodnu trgovinu	56
3.2. Dokumenta u međunarodnoj trgovini.....	57
3.3. Instrumenti međunarodnog plaćanja	60
3.4. Elektronska razmena dokumenata i podataka	64
4. KREIRANJE I PONUDA LOGISTIČKIH REŠENJA	69
4.1. Kreiranje i definisanje logističkih rešenja	69
4.2. Ponuda logističkih usluga.....	72
4.3. Proces formiranja ponude.....	75
4.4. Formiranje cena logističkih usluga u špediciji	77
5. ORGANIZACIJA LOGISTIČKIH PROCESA OTPREME I ISPORUKE ROBE	83
5.1. Prijem i obrada dispozicije	84
5.2. Organizacija logističkih procesa.....	85
5.3. Realizacija logističkih procesa	89
6. OTPREMA I DOPREMA ROBE DRUMSKIM TRANSPORTOM	97
6.1. Međunarodne konvencije i dokumenta u drumskom transportu robe	97
6.2. Načini otpreme i dopreme robe	101
6.3. Procesi otpreme i dopreme robe	104
6.4. Drumaska transportna sredstva	109
6.5. Cene usluga u međunarodnom drumskom transportu	112
7. OTPREMA I DOPREMA ROBE ŽELEZNIČKIM TRANSPORTOM	115
7.1. Međunarodne konvencije u železničkom transportu robe	115
7.2. Načini otpreme i dopreme robe u železničkom transportu.....	117
7.3. Procesi otpreme i dopreme robe železničkim transportom.....	120
7.4. Vrste i karakteristike železničkih kola.....	126
7.5. Tarife i cene usluga u železničkom transportu	130

8. OTPREMA I DOPREMA ROBE POMORSKIM TRANSPORTOM135

8.1. Međunarodne konvencije i dokumenta u pomorskom transportu	135
8.2. Organizacija pomorskog transporta robe.....	140
8.3. Učesnici u pomorskom transportu robe.....	143
8.4. Procesi otpreme i dopreme robe	146
8.4.1. Ugovaranje transporta i rezervacija broskog prostora	146
8.4.2. Otprema robe do luke utovara.....	148
8.4.3. Preuzimanje i utovar robe u brod.....	150
8.4.4. Prevoz robe brodom	154
8.4.5. Istovar i predaja robe u luci istovara.....	157
8.4.6. Otprema robe iz luke istovara do primaoca	160
8.5. Transportna sredstva u pomorskom transportu	161
8.6. Cene usluga u pomorskom transportu	164

9. OTPREMA I DOPREMA ROBE VAZDUŠNIM TRANSPORTOM.....169

9.1. Međunarodne konvencije i dokumenta za prevoz robe vazdušnim transportom.....	169
9.2. Učesnici u procesu otpreme i dopreme robe vazdušnim transportom....	171
9.3. Načini organizacije otpreme i dopreme robe.....	173
9.4. Proces i otpreme i dopreme robe u vazdušnom transportu.....	175
9.5. Transportna sredstva u vazdušnom transportu	185
9.6. Cena usluga u vazdušnom transportu	188

10. OTPREMA I DOPREMA ROBE REČNIM TRANSPORTOM193

10.1. Međunarodne konvencije i dokumenta u rečnom transportu robe	193
10.2. Način otpreme i dopreme robe rečnim transportom.....	194
10.3. Proces otpreme i dopreme robe	196
10.4. Transportna sredstva u rečnom transportu	201
10.5. Cene usluga u rečnom transportu	204

11. KONSOLIDACIJA TERETA I ZBIRNI TRANSPORT.....207

11.1. Osnovna obeležja konsolidacije tereta i zbirnog transporta	207
11.2. Prednosti i nedostaci zbirnog transporta.....	208
11.3. Načini i oblici konsolidacije tereta	210

11.3.1. Konsolidacija tereta kroz zbirni transport.....	211
11.3.2. Konsolidacija tereta kroz dotovar	213
11.4. Osnovni procesi konsolidacije tereta u zbirnom transportu	215
11.5. Cene usluga u zbirnom transportu	218
11.6. Kurirske i ekspresne pošiljke.....	220
11.6.1. Definisane pojmove kurirskih i ekspres pošiljki	221
11.6.2. Proces u organizaciji kurirskih i ekspresnih isporuka	222
12. INSPEKCIJSKI NADZOR U PREKOGRAIČNOM PROMETU.....	225
12.1. Veterinarska inspekcija	228
12.2. Sanitarna inspekcija.....	234
12.3. Fitosanitarna inspekcija	237
12.4. Ekološka inspekcija	243
12.5. Kontrola kvaliteta proizvoda	246
13. CARINSKE PROCEDURE I POSTUPCI	249
13.1. Osnovni pojmovi u carinskom sistemu Srbije	249
13.2. Uloga špedicije u carinskom posredovanju	251
13.3. Ovlašćeni privredni subjekti – OPS.....	253
13.4. Carinska dokumenta	256
13.5. Carinski informacioni sistem.....	261
13.6. Proces u redovnom carinskom postupku	264
13.6.1. Proces i carinske procedure uvoza robe	265
13.6.2. Proces i carinske procedure izvoza robe.....	273
13.7. Pojednostavljeni carinski postupci	277
13.7.1. Pojednostavljeni carinski postupak – kućno carinjenje	278
13.7.2. Pojednostavljeni postupak na osnovu fakture.....	280
13.7.3. Pojednostavljeni postupak za carinjenje kurirskih i ekspresnih pošiljki	280
13.8. Carinski postupci	281
13.8.1. Stavlanje robe u slobodan promet	282
13.8.2. Posebni carinski postupci.....	283
13.8.3. Postupak izvoza/ponovnog izvoza.....	286
13.9. Carinsko vrednovanje i carinska tarifa	287
13.9.1. Carinska vrednost robe	287

13.9.2 Carinska tarifa	290
13.9.3 Poreklo robe	294
13.9.4 Utvrđivanje uvoznih dažbina	297
14. TRANZITNI POSTUPCI I PROCEDURE	305
14.1. Nacionalni tranzitni postupak	309
14.2. Tranzitni postupci i procedure u EU	314
14.2.1 Vrste tranzitnih postupaka na području EU	314
14.2.2 Tranzitne procedure	317
14.3. Organizacija tranzitnih tokova u TIR sistemu	323
14.3.1 Osnovni načela i stubovi TIR sistema	323
14.3.2 Postupak i procedura primene TIR karneta	327
14.3.3 Elektronski TIR karnet (e-TIR)	330
14.4. ATA karnet i organizacija tokova robe	332
14.4.1 Međunarodni garantni lanac sistema	333
14.4.2 Prednosti i nedostaci ATA sistema	334
14.4.3 Sadržaj ATA karneta	335
14.4.4 Procedura primene ATA karneta	335
14.4.5 Elektronski ATA karnet (e-ATA)	338
15. OSIGURANJE ROBE U TRANSPORTU	341
15.1. Subjekti i elementi osiguranja	341
15.2. Razvoj transportnog osiguranja	343
15.3. Vrste transportnog osiguranja	344
15.4. Obeležja transportnog osiguranja	347
15.5. Osiguranje odgovornosti	349
15.6. Osiguranje robe u transportu	353
15.6.1. Transportni rizici	354
15.6.2. Transportne štete	357
15.6.3. Procena težine rizika i upravljanje rizikom	360
15.6.4. Ugovaranje osiguranja	363
15.6.5. Pokrivanje osiguranih slučajeva	365
15.6.6. Utvrđivanje premije osiguranja	368
15.6.7. Dokumenta osiguranja	370
15.6.8. Konstatacija i likvidacija štete	371
15.6.9. Pomorske havarije	378

16. MARKETING I PRODAJA LOGISTIČKIH USLUGA.....	383
16.1. Marketing funkcija u špediciji.....	383
16.2. Prodaja logističkih usluga.....	389
16.3. Upravljanje odnosima sa korisnika.....	395
17. UPRAVLJANJE PROCESIMA U MEĐUNARODNOJ LOGISTICI	399
17.1. Upravljanje odnosima sa korisnicima.....	400
17.2. Vidljivost i praćenje pošiljki u lancima snabdevanja	400
17.3. Upravljanje teretom	405
17.4. Upravljanje dokumentima i informacijama	405
17.5. Upravljanje logističkim procesima i operacijama	408
17.6. Upravljanje bezbednošću u lancima snabdevanja	410
17.7. Upravljanje carinskim i prekograničnim procedurama	411
17.8. Upravljanje resursima i finansijama	412
17.9. Primena savremenih rešenja u špediciji i logistici.....	413
Spisak slika	417
Spisak tabela	423
Literatura	425
Beleška o autorima	437

PREGOVOR

Nastankom međunarodne robne razmene i trgovine pojavili su se i izazovi kako proizvode koji se nalaze kod prodavca u jednoj zemlji otpremiti i isporučiti kupcu u nekoj drugoj zemlji ili regionu. Sa rastom međunarodne trgovine rasli su i ovi izazovi i zahtevi, a sa tim pojavili su se pojedinci i organizacije koje su se isključivo počeli baviti otpremom i transportom robe. Tako je nastala špedicija sa ciljem da obezbedi nesmetanu i bezbednu otpremu i isporuku robe na različitim međunarodnim relacijama. Sa razvojem međunarodne trgovine razvijala se i špediterska delatnost i vremenom je špediter postao „arhitekta” transportnih rešenja.

Globalizacijom tržišta, gde se proizvodi prave u jednom a prodaju i koriste u svim drugim delovima sveta, proširuju se i usložnjavaju zahtevi i potrebe za špedicijom. Od tradicionalne špedicije ide se u pravcu međunarodne logistike, koja u dvadesetom veku postaje ključni faktor tržišnih i prostornih integracija. Svetska ekonomija i privreda počinju da posluju kroz lance snabdevanja. Špediterske kompanije prerastaju u savremene logističke provajdere, koji su sposobni da ponude i pruže kompletnu i kvalitetnu logističku uslugu na čitavom lancu snabdevanja.

Danas je međunarodnu špediciju i logistiku isključivo potrebno posmatrati u kontekstu globalnih lanaca snabdevanja, što je presudno uticalo i na sadržaj ovog udžbenika. Kao autori imali smo za cilj da obradimo različite aspekte špedicije i međunarodne logistike, te da objedinimo i sistemizujemo najvažnija teorijska i praktična znanja, neophodna za uspešno funkcionisanje lanaca snabdevanja. Radi se o interdisciplinarnim znanjima, koja su obrađena kroz 17 poglavlja, odnosno šest tematskih celina. U prvoj celini sagledano je mesto i uloga međunarodne logistike i špedicije u globalnim lancima snabdevanja, kao i osnovne specifičnosti međunarodne trgovine i uslova isporuke robe. U drugoj celini detaljno su predstavljeni postupci kreiranja logističkih rešenja i izrade logističkih ponuda. Posebno su obrađeni postupci otpreme i isporuke robe različitim vidovima transporta, kao i procesi konsolidacije pošiljki i organizacije zbirnog transporta. Treća celina se odnosi na carinske, inspekcijske i tranzitne procedure u prekograničnim lancima snabdevanja. U četvrtoj celini sagledana je problematika osiguranja robe u međunarodnom transportu, a u petoj osnovni elementi marketinga i prodaje logističkih

usluga. Na kraju, u šestoj celini, dat je kraći osvrt na nove pristupe i tehnologije upravljanja procesima u međunarodnim lancima snabdevanja.

Udžbenik je namenjen studentima Saobraćajnog fakulteta, posebno studentima Odseka za logistiku koji ovu problematiku detaljno izučavaju kroz više predmeta, ali i studentima drugih srodnih fakulteta.

Prilikom rada na rukopisu, posebno smo imali u vidu kolegice i kolege koji se u praksi svakodnevno bave ovom problematikom, što je u velikoj meri uticalo na koncept i sadržaj samog udžbenika. Težili smo da obezbedimo praktično primenljivu literaturu, korisnu svima koji se na direktan ili indirektan način bave međunarodnom logistikom i špedicijom. Koliko smo u tome uspeali, najbolje će oceniti budući čitaoci. Iskreno ćemo biti zahvalni na svim sugestijama i predlozima koji mogu pomoći da sledeće izdanje bude bolje i korisnije.

Ovaj udžbenik je posvećen našim studentima logističarima i svima koji se tako osećaju, a koji svojim znanjima i veštinama doprinose unapređenju i razvoju logističke struke. Oni su nam bili jaka inspiracija prilikom pisanja, na čemu smo im iskreno zahvalni. Hvala recenzentima na vrlo korisnim sugestijama i savetima. Posebnu zahvalnost dugujemo našim porodicama na ogromnom razumevanju i podršci.

Autori